

УДК 378.016:613

О. В. КАБАЦЬКА

кандидат педагогічних наук, доцент

І. О. ПОКОЛОДНА

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОЦІНЮВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ МАЙБУТНІМИ ПЕДАГОГАМИ-ВАЛЕОЛОГАМИ

На основі сучасних наукових досліджень визначено стан висвітлення проблеми оцінювання знань учнів. Розглянуто особливості формування валеологічних знань у студентів – майбутніх педагогів-валеологів у процесі навчання з використанням інноваційних здоров'язбережувальних технологій. Відзначено, що на сучасному етапі розвитку України необхідна підготовка майбутніх педагогів з високим рівнем валеологічних знань, умінням оцінювати власну діяльність і навичками оцінювання валеологічних знань учнів.

Виявлено, що умовами ефективною підготовки майбутніх педагогів до валеологічної діяльності є: критичне осмислення студентами власного досвіду ставлення до здоров'я як цінності й складової загальної культури особистості; усвідомлення засобів і практичних прийомів формування валеологічної культури в учнів на уроках та в процесі позакласної діяльності.

Досліджено сформованість навичок оцінювання знань учнів студентами II–V курсів спеціальності “Здоров'я людини”. Тестування показало, що студенти – майбутні педагоги-валеологи на достатньому рівні володіють валеологічними знаннями та мають навички оцінювання знань учнів загальноосвітніх закладів.

Ключові слова: *основи здоров'я, валеологія, оцінювання знань, тестування, педагоги, студенти, учні.*

Пріоритетним завданням сучасної системи освіти є виховання особистості в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточення як до найвищої соціальної цінності. Саме тому з позицій сьогодення набуває особливої ваги й потребує вирішення проблема якісної валеологічної підготовки майбутніх фахівців, спроможних здійснювати освітню та оздоровчу роботу в нових умовах з урахуванням інноваційних здоров'язбережувальних технологій.

У державних програмах і нормативних документах у галузі освіти підкреслено, що здоров'я молодого покоління – це інтегрований показник суспільного розвитку. Тому формування основ здорового способу життя є обов'язковим завданням і умовою розвитку молоді та формування її особистості. Також молодому поколінню необхідні знання з валеологічної культури. У своєму загальному змісті валеологічна культура є складовою загальної культури людства, яка містить у собі об'єктивні результати практичної діяльності людей, знання та норми щодо збереження й зміцнення власного здоров'я людини та суспільства, суб'єктивні людські сили й здібності, що реалізуються в діяльності, спрямованій на забезпечення здорового способу життя кожної особистості. Валеологічна культура особистості –

це інтегральне утворення, певний спосіб діяльності й поведінки людини, що виявляється в здоровому способі життя та визначає дбайливе ставлення до власного здоров'я й здоров'я інших [8; 9].

Важливо наголосити, що наприкінці ХХ ст. необхідно було створення нової науки про здоров'я – валеології. Термін “валеологія” походить від латинського “вале”, що означає “бути здоровим”, і грецького слова “логос” – “наука, вчення”. Отже, валеологія – це наука про здоров'я. Фундатором сучасної валеології називають вченого І. Брехмана, який у 1980 р. вперше запропонував цей термін, а 1982 р. науково обґрунтував необхідність охорони здоров'я практично здорових людей. Але, на жаль, наше суспільство й медицина тоді не зрозуміли цього, не надали належного значення, тоді як за кордоном праці професора І. Брехмана викликали інтерес. Редактор англійського видання однієї з монографій І. Брехмана в передмові написав: “Валеологія – наука про здоров'я. Чому цього слова немає в нашому словнику? Чому в нас немає віддзеркалення поняття патологія (хвороба)?” [3].

Про те, що ця наука стародавня, свідчать праці Гіппократа й Авіценни. Саме вони вказували на важливість способу життя, природного середовища, дбайливого ставлення до себе для збереження та зміцнення здоров'я. На принципах валеології ґрунтується багато методів народної медицини. Давні римляни часто вітали одне одного словом: “Вале!” – “Будь здоровим!” Отже, валеологія – наука про закономірності та механізми формування, збереження, зміцнення, відновлення здоров'я людей і передачі знань про це нащадкам.

У Державному освітньому стандарті простежується оздоровча спрямованість освіти з фізичного виховання. Є. Вітун обґрунтовує змістовий компонент, що міститься в таких завданнях Державного освітнього стандарту, як: знання науково-практичних основ здорового способу життя; формування мотиваційно-ціннісного ставлення до здорового стилю життя; оволодіння системою практичних умінь і навичок, що забезпечують збереження й зміцнення здоров'я [9].

П. Джуринський провів експериментальні дослідження з формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності за змістовим компонентом. Виявлено, що після завершення формувального експерименту значно покращилися результати рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності за змістовим компонентом у досліджуваних експериментальної групи [4].

Як підкреслює В. Ягупов, змістовий компонент містить усе те, що становить поняття “зміст освіти”, а саме: систему наукових знань, навичок і вмінь, оволодіння якими забезпечує всебічний розвиток здібностей учнів, формування їх світогляду, набуття соціального досвіду, підготовку до суспільного життя та професійної діяльності. “Нинішній зміст освіти як у загальноосвітній, так і професійній школі передбачає, взагалі кажучи, освоєння учнями й студентами майже всіх основних видів діяльності” [11].

Л. Кацова зазначає, що студентів потрібно озброїти понятійним апаратом та системою знань, які є необхідними для виконання завдань майбутньої діяльності, при цьому забезпечити розвиток розумових якостей, операцій і процесів, видів та форм мислення відповідно до специфіки завдань і умов професійної діяльності, оскільки чим більш багате й розвинене професійне мислення, тим сильніший вплив його на професійний інтерес [5].

На думку С. Омельченко, змістовий компонент включає: наявність у студентів стабільних знань, умінь і навичок з формування здорового способу життя людини; знань, умінь і навичок у галузі фізичного виховання, валеології, гігієни, спортивної підготовки, національних традицій у зазначеній сфері; знань у галузі формування здоров'я та безпеки життєдіяльності; наявність додаткової інформації у сфері міжнародного досвіду оздоровлення людини та формування культури здоров'я; профілактики шкідливих звичок [7].

Т. Бойченко показано особливості підготовки майбутнього фахівця для початкової школи до формування здорового способу життя та зміцнення здоров'я молодших школярів. Здоровий спосіб життя – це діяльність, спрямована на формування, збереження та зміцнення здоров'я людей як необхідної умови для прогресивного суспільства в усіх його напрямках. Враховуючи те, що 70% свого часу дитина перебуває в школі, саме вона повинна давати знання та вміння організовувати правильний здоровий спосіб життя, діагностувати, берегти та покращувати здоров'я дітей [1; 2]. В. Сухомлинський писав: “Піклування про здоров'я – це найважливіша справа вихователя” [10].

Наприклад мета курсу Т. Бойченко – ознайомити студентів з основними завданнями та змістом шкільного предмета “Основи здоров'я”, найдоцільнішими методами й формами роботи; розкрити методичні особливості вивчення учнями тем курсу; допомогти майбутнім учителям оволодіти методикою навчання дітей правил особистої безпеки. У межах курсу вирішуються завдання підвищення теоретичного рівня знань студентів, удосконалення практично-методичних умінь, розвитку професійної самостійності, інтересу до творчої педагогічної діяльності, формування професійної компетентності. Студентів застерігають, що, знайомлячи дітей із небезпечними чинниками довкілля, не можна викликати в них тривогу, страх, неспокій. Головне правило для вчителів – не лякати дітей можливою небезпекою, а виховувати розумну обережність [1; 2].

Поглибленню теоретичних знань та вдосконаленню практично-методичних умінь студентів сприяють практичні й лабораторні заняття. У ході їх проведення студенти аналізують шкільні програми та підручники з “Основ здоров'я”; розробляють анкети, тести для виявлення рівня сформованості здорового способу життя в дітей молодшого шкільного віку; відвідують уроки в школах м. Житомира, аналізують їх; вчаться складати плани-конспекти уроків, виготовляють наочні та навчальні посібники. Вдало застосовується на заняттях квазіпрофесійна діяльність, що передбачає від-

творення в аудиторних умовах елементів педагогічної праці, зокрема, про-
гравання фрагментів уроків із їх подальшим аналізом та самоаналізом.

Отже, абстрактні знання, відірвані від реальності, дають мало корис-
ті. Такий вид роботи вимагає від студента-вчителя ґрунтовної педагогічної
підготовки, змушує глибше зрозуміти тему, переосмислити наявні знання,
сприяє оволодінню методичною майстерністю [1].

Валеологічна освіта студентської молоді передбачена навчальним
планом підготовки бакалавра та освітньо-професійною програмою – доку-
ментом, який визначає нормативний зміст, термін навчання і форми дер-
жавної атестації фахівця відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня. До
інтегрованих навчальних планів для підготовки вчителя введено обов'яз-
кову нормативну дисципліну – валеологію. Її вивчення надає змогу оволо-
діти необхідним обсягом фундаментальних валеологічних знань з питань
здорового способу життя (раціонального харчування, рухової активності,
загартування, регуляції психічного стану тощо). Крім того, у системі су-
часної професійної підготовки майбутнього вчителя з питань здоров'я
школярів вагомий рол відіграє вивчення таких навчальних дисциплін, як ві-
кова фізіологія і шкільна гігієна, екологія, основи безпеки життєдіяльності
людини.

Організація навчально-виховного процесу у вищій школі висуває пев-
ні вимоги до студентів, у результаті чого попередній досвід звичних спо-
собів діяльності, набутий ними в шкільній системі освіти, стає неадекват-
ним новим умовам. Оволодіння студентом новими способами діяльності,
входження в новий спосіб життя, звикання до змінених форм організації
навчально-виховної роботи здійснюються в межах тривалого періоду адап-
тації. Очевидним є те, що вміння студентів подолати труднощі періоду
адаптації, які супроводжують їх упродовж першого, а іноді й другого семе-
стрів навчання, визначає не тільки їхню академічну успішність, подальшу
професійну визначеність, а й стан здоров'я.

Використання здоров'язбережувальних технологій майбутніми педаго-
гами в освітніх закладах допомагає школярам сформувати базові навички з
основ здоров'я, набути глибоких знань з основ здорового способу життя.

Для розв'язання головного завдання інноваційної педагогічної техно-
логії – оздоровлення учнів в умовах навчання – потрібно створити відповід-
ні умови, що надають змогу поєднати навчально-виховний процес з озоро-
вчим. Профілактичний напрям включає систему заходів, до яких входять за-
гальнооздоровчі засоби, спрямовані на запобігання розвитку хвороб.

Серед інших неспецифічних засобів загальнооздоровчої дії широке
впровадження має застосування ароматерапії й фітотерапії на тлі прове-
дення загартовувальних процедур місцевої дії (полоскання горла відварами
лікарських трав тощо). Це дає можливість зменшити рівень респіраторних
інфекційних захворювань [6].

Досягнення позитивних результатів у цьому процесі вимагає валеологі-
зації освітнього середовища, упровадження здоров'язбережувальних техно-
логій – кожне заняття і будь-який захід мають нести в собі оздоровчий ефект.

Зміст діяльності педагогів-валеологів на сучасному етапі полягає в такому: забезпечувати первинний моніторинг і дослідження стану здоров'я дітей, підлітків та учнівської молоді; активно пропагувати й втілювати здоровий спосіб життя, вести роз'яснювальну роботу щодо причин захворювань і основних засобів їхнього уникнення; заохочувати своїх вихованців до фізичної культури та спорту, упроваджувати інші види морального і фізичного вдосконалювання (загартовування, західні й східні оздоровчі системи тощо); запобігати таким негативним явищам підліткового середовища, як поширення тютюнопаління, вживання алкоголю та наркотиків.

На кафедрі валеології для студентів різних курсів викладають, наприклад, такі навчальні курси: “Історія становлення профілактичної освіти”, “Основи валеології”, “Виховна робота у школі”, “Безпека життєдіяльності”, “Загальна теорія здоров'я (загальна та педагогічна валеологія)”, “Основи здорового способу життя та культура здоров'я”, “Методика проведення виховної роботи з формування мотивації до здорового способу життя”, “Валеологізація освітнього середовища” тощо.

Метою статті є аналіз підготовки студентів до ведення здоров'язбережувальної діяльності, визначення сформованості валеологічних знань та навичок оцінювання знань учнів майбутніми педагогами-валеологами.

Дослідження проведено в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна на кафедрі валеології філософського факультету. Проведено тестування студентів II–V курсів. Основний віковий склад студентів – 18–20 років. Серед опитуваних були юнаки та дівчата.

Метою дослідження було визначення сформованості навичок оцінювання знань учнів майбутніми педагогами-валеологами. Для досягнення мети було поставлено такі завдання: на основі сучасних наукових досліджень визначити стан висвітлення проблеми оцінювання знань учнів; розглянути особливості формування валеологічних знань у студентів – майбутніх педагогів-валеологів; виявити сформованість навичок оцінювання знань учнів студентами II–V курсів спеціальності “Здоров'я людини”.

Об'єктом дослідження був процес формування навичок оцінювання знань учнів у майбутніх педагогів; предметом – навички оцінювання знань учнів майбутніми педагогами-валеологами.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз психолого-педагогічної, валеологічної літератури з проблеми дослідження;
- емпіричні: тестування знань майбутніх педагогів-валеологів з предмета “Основи здоров'я” та виявлення сформованості навичок оцінювання знань учнів.

Проведено тестування рівня валеологічних знань студентів – майбутніх педагогів-валеологів за результатами їх навчання з використанням інноваційних здоров'язбережувальних технологій. Тестування рівня валеологічних знань (тест № 1) складалося з 20 запитань, серед яких: “Небезпека –

це...”; “Здоровий спосіб життя – це...”; “Основними складовими здоров’я є...”; “Здоров’я – це...”; “Загальнолюдськими цінностями є...” тощо.

Рис. 1. Результати тестування студентів II–V курсів щодо володіння ними валеологічними знаннями (тест № 1)

Як бачимо на рис. 1, студенти старших курсів – майбутні педагогі-валеологи показали якісніші знання із загальних питань валеології (тест № 1). Тобто навчання на кафедрі валеології сприяє активному засвоєнню валеологічних знань.

Результати тестування студентів – майбутніх педагогів-валеологів II–V курсів за тестом № 2 подано на рис. 2. Тестування рівня знань (тест № 2) складалося з 10 запитань, серед яких: “Знання – це...”; “Оцінка знань – це...”; “Якість знань – це...”; “Уміння – це...” тощо.

Рис. 2. Результати тестування студентів – майбутніх педагогів-валеологів за наявністю навичок з оцінювання знань учнів (тест № 2)

Як бачимо на рис. 2, студенти старших курсів показали якісніші навички із загальних питань оцінювання знань учнів (тест № 2). Тобто кафедра валеології надає студентам не тільки валеологічні знання, а й інформацію щодо методичних підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів, що показує сучасні шляхи впровадження валеологічної освіти.

Висновки. На основі сучасних наукових досліджень визначено стан висвітлення проблеми оцінювання валеологічних знань учнів. Студентів потрібно озброїти понятійним апаратом та системою валеологічних знань, які є необхідними для виконання завдань майбутньої оздоровчої діяльності, при цьому забезпечити розвиток розумових якостей, операцій і процесів, видів та форм мислення відповідно до специфіки завдань і умов професійної діяльності, оскільки чим більш багате й розвинене професійне мислення, тим сильніший вплив його на професійний інтерес.

Досліджено рівень сформованості навичок оцінювання знань учнів студентами II–V курсів спеціальності “Здоров’я людини”. Тестування показало що, студенти – майбутні педагоги-валеологи на достатньому рівні володіють валеологічними знаннями та мають достатній рівень сформованості навичок оцінювання знань учнів загальноосвітніх закладів.

Науковою новизною одержаних результатів є те, що вперше досліджено навички оцінювання знань учнів загальноосвітніх закладів у майбутніх педагогів-валеологів. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому що, теоретичні положення та практичні напрацювання можуть бути використані студентами для написання дипломних і курсових робіт, педагогами для наукової роботи зі школярами.

Список використаної літератури

1. Бойченко Т. Є. Валеологічна освіта в Україні: особливості і проблеми формування. *Валеологія*. 1996. № 1. С. 25–27.
2. Бойченко Т. Є., Коваль Н. С. Основи здоров’я. *Навчання і виховання учнів 2 класу* : метод. посіб. для вчителів / упоряд. О. Я. Савченко. Київ, 2003. С. 412–431.
3. Буліч Є. Г., Муравов І. В. Валеологія. Теоретичні основи валеології : навч. посібник. Київ, 1997. 224 с.
4. Джуринський П. Динаміка формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров’язбережувальної професійної діяльності за змістовим компонентом. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2012. Вип. 112. С. 163–173.
5. Кацова Л. І. Формування професійного інтересу у майбутніх учителів у процесі педагогічної практики : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2005. 19 с.
6. Коцур Н., Товкун Л. Професійна підготовка майбутніх педагогів з питань збереження та зміцнення здоров’я школярів. *Освіта регіону*. 2013. № 3. С. 280–282. URL: <http://social-science.com.ua/article/1143>.
7. Омельченко С. О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків : монографія. Луганськ, 2007. 352 с.
8. Про загальну середню освіту : Закон України. *Урядовий кур’єр*. 1999. № 125–126. С. 5–8.
9. Про охорону дитинства : Закон України. *Урядовий кур’єр*. 2001. № 23. С. 1–6.
10. Сухомлинский В. А. Избранные педагогические сочинения : в 3 т. / сост. О. С. Богданова, В. З. Смаль. Москва, 1979. Т. 1. 560 с.
11. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посібник. Київ, 2002. 560 с.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2017.

Кабатская Е. В., Поколотная И. А. Исследование особенностей оценки здоровьесберегающих знаний учащихся будущими педагогами-валеологами

На основе современных научных исследований определено состояние проблемы оценивания знаний учащихся. Рассмотрены особенности формирования валеологических знаний у студентов – будущих педагогов-валеологов в процессе обучения с использованием инновационных здоровьесберегающих технологий. Отмечено, что на современном этапе развития Украины необходима подготовка будущих педагогов с высоким уровнем валеологических знаний, умением оценивать собственную деятельность и навыками оценки валеологических знаний учащихся.

Выявлено, что условиями эффективной подготовки будущих педагогов к валеологической деятельности являются: критическое осмысление студентами собственного опыта отношения к здоровью как ценности и составляющей общей культуры личности; осознание средств и практических приемов формирования валеологической культуры учащихся на уроках и в процессе внеклассной деятельности.

Исследована сформированность навыков оценивания знаний учащихся студентами II–V курсов специальности “Здоровье человека”. Тестирование показало, что студенты – будущие педагоги-валеологи на достаточном уровне владеют валеологическими знаниями и имеют навыки оценивания знаний учащихся общеобразовательных учреждений.

Ключевые слова: основы здоровья, валеология, оценка знаний, тестирование, педагоги, студенты, ученики.

Kavatska O., Pokolodna I. Investigation of the Peculiarities of Assessing the Health-Preserving Knowledge of Pupils by Future Educators-Valeologists

On the basis of modern scientific research, the state of research of the problem students' knowledge assessment is determined. Peculiarities of valeological knowledge formation in students – future educators-valeologists in the process of learning using innovative health-preserving technologies are considered. It is shown that at the present stage of Ukraine development, it is necessary to train future teachers with a high level of valeological knowledge and the ability to assess not only their own activities, but also to have the skills of assessing valeological knowledge of pupils.

It was found out that the conditions of effective preparation of future teachers for valeological activity are: critical comprehension of students' own experience of the attitude to health as a value and the component of the general culture of the individual; gaining experience in regulating and managing the state of personal health by means of valeological culture in the conditions of everyday and educational activity; modeling special educational situations requiring awareness of the means and practical methods of forming valeological culture in students at lessons and in the process of extracurricular activities.

The level of formation of pupils' knowledge assessment skills by 2–5th–year students of the specialty “Human Health” is studied. Testing has shown that students – future educators-valeologists have a sufficient level of valeological knowledge and have a sufficient level of formation of skills for assessing pupils' knowledge of secondary educational institutions.

Key words: health fundamentals, valeology, assessment of knowledge, testing, teachers, pupils, students.